

מעילה ב

שתי הקדמות לפרק קמא

א] הגר"ח בספרו (פ"ב ממעילה, ד"ה והנה) חידש שמעילה של קדושת מזבח [קרבתות] חלוק מדין מעילה שיש בקדשי בה"ב. קדשי מזבח נתקדשו מחמת מצותם, וקדשי בה"ב שייכים להקדש בקנינם. והגר"ח כתב לפ"ז דהיתר של נעשית מצותו ושל קדשים שמתו שייכים רק בקדשי מזבח, ולא בקדשי בה"ב.

ב] בקדשי קדשים, מועלים בבשר עד שיזרק הדם, אבל כיון שהזריקה מתרת בשר באכילה, גם מהני להתיר הבשר מאיסור מעילה, וכן מבואר בקרבן אהרן בפירושו על התו"כ (ויקרא, דיבורא דחובה, ריש פרק כ'). אבל הגר"ח (חי' על הש"ס, סי' שלא וסי' שעב) חידש שבשר יכול לצאת מידי מעילה אפילו באופן שלא הותר לכהנים. וראיתו מסוף פ"ק (ז:) במפרש שתי חטאות לאחריות ושחט שניהם וזרק דמו של אחד מהם, שמוציא בשר חבירתה מן המעילה, אף דלא הוי זריקה המתרת שהרי האימורים של השניה ירדו מן המזבח כמב' התם, והגר"ח נקט לפ"ז שאם זרק הדם במזבח שלא במקומו, דקיי"ל בזבחים (כו:) דבעלים נתכפרו והבשר אסור באכילה, אפ"ה יצא מידי מעילה. ואע"ג שזריקה זו אינה מתרת, אבל כיון שהוא קיום של זריקת הקרבן, מהני להוציא הבשר מידי מעילה. אבל בתוס' בזבחים (סו. ד"ה למעלה) מב' שבזריקה שלב"מ יש מעילה בבשר.

ולשון המשנה בודאי קשה ע"ד הגר"ח, וביאר הגרי"ד (בשיעורין עמ"ס מעילה, מודפס בישורון חלק ח') שהגר"ח מודה דהיתר לכהנים מהני להוציא מידי מעילה, אלא כוונת הגר"ח שיש סיבה נוספת להוציא מידי מעילה, דהיינו בזה שנתקיים זריקת הקרבן.

כל שהיתה לה שעת היתר לכהנים

כוונת ר' יהושע דסד"א שאחר שנפסל חוזר המעילה, וקמ"ל דלא [וכ"כ רד"ה כלל, ורגמ"ה, ורש"י מנחות קב. ד"ה אין]. וצ"ע לדעת הגר"ח, דבשר יוצא מידי מעילה משום שנעשית מצותו, אמאי ס"ד שיחזור המעילה לבשר, הרי כבר נעשית מצותו. אבל אם נימא שההיתר לכהנים הוא המוציא מידי מעילה, אז שפיר יש מקום לדון שתחזור מעילה לבשר בזמן שנפסל. ויש לידחות שזה גופא קמ"ל ר' יהושע, אבל המאירי בקידושין (נד. ד"ה כל) כתב דבשר קק"ד אחר זריקה הוי היתר מרווח ולהכי אינו חוזר המעילה, משא"כ בבגדי כהונה שבלו שהמעילה חוזרת להם, ומב' דגדר דין המשנה הוא שנשאר ההיתר גם אחרי שנפסל באיסור חדש, וכ"מ ברמב"ם בפה"מ בערלה (פ"ב מט"ז) דזר הנהנה לאחר זריקה חייב משום מעילה [אבל בהל' מעילה פ"א ה"ב חזר בו].

דרום ראוי לקדשים קלים

השטמ"ק (אות ג', ה') נתקשה בזה, מה איכפ"ל שראוי לקק"ל, הלא הכא מיירי בקק"ד, ותיורץ דכיון דראוי לקק"ל, להכי הוי דינא דאם עלו ירדו, ולכאוי' כוונתם דדוקא אליבא דר"ש דאם עלה לא ירד יש בו מעילה, אבל אליבא דר' יהודה שאם עלה ירד, כבר אין בו מעילה דהוי קדשים שמתו. אבל בתוס' (ד"ה חוץ) מב' דסוגין אזיל גם כר' יהודה, וצ"ב הרי אין בו שום מצוה, וכן הוכיח הקר"א (ד"ה איצטריך) מדברי התוס' בנדה (מ:).

ועוד ילח"ע שבבשר אין בו שום מצוה וקיום דין, ואפ"י אם דין האימורים הוא אם עלו לא ירדו, אבל אמאי יש מעילה בבשר, וכח"ק בחי' הג"ר זלמן סנדר בסוגין ובעול"ש (כריתות כג.).

וצ"ל [היסוד מב' בשפ"א (ד"ה אבל), וביתר אורך בספר מנחה שלימה אות ח'] דהרי להלן יב. דנה הגמ' אם קדשים שמתו יצאו מידי מעילה, דקדושה שבהן להיכן הלכה. וצ"ב אמאי צריך לדון היכן הלכה הקדושה, הלא אדרבה אמאי יש בה קדושה, שכבר אין בהם מצוה. אלא מוכח דכיון שקרבן נתקדש מחמת מצותו, הוא כבר קדשי ה' בחפצא, ומעתה צריכים 'להפקיע' המעילה שבו, אף שאין בו מצוה בפועל.

והא דבאמת לא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה, ביאר השפ"א דעיקר הקדושה של הקרבן הוא אחרי שחיטה, שאז הוא קרבן בפועל [וכ"א בחי' הגרי"ז זבחים כ: ומנחות ט.], וזה שיש מעילה מקודם הוא משום שעתיד להתקדש ע"י שחיטה, ולהכי אם מת

קודם שחיטה הרי לא הגיע לתכליתו, ולהכי הוא דפקע המעילה והקדושה. ולפי"ז סגי שיש 'שחיטת קדשים' אף שהוא נפסל אח"כ, דכיון שכבר נתקדש בשחיטה, שפיר אמרין קדושה שבהן להיכן הלכה.

איסור הנאה בקדשים שמתו

הגר"ח (פ"ב דמעילה) נקט דאף דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה, אבל אכתי יש בהם איסור הנאה מדאורי' [משא"כ קרבן שנעשית מצותו הרי פקע קדושתו לגמרי] וכן מבואר ברש"י בקידושין (נז: ד"ה מה של), כמש"כ המהר"ם שם. והגר"ח עוד הוכיח מדברי התוס' בזבחים (סט: ד"ה רורב). והגר"מ הלוי (פ"ב מעילה ה"ה) הוכיח מהא שיש חיוב העלאת חוץ על שחו"ח, ומבואר שעדיין נחשבים קדשים.

אמנם בתוס' קידושין (נז: ד"ה מה) מבי' דאין איסור דאורי' ליהנות בשחוטין חוץ, והקה"י (סי' ב') כתב דתוס' סוברים כן רק בשחו"ח, דמהני השחיטה להתיר איסור הנאה שבהם, כמו דמהני להתיר האיסור של פסה"מ, אבל בקדשים שמתו ממש, גם תוס' מודים שיש בהם איסור"נ ד"ת.

אם מיתה חשיבא מום

ברש"י (ד"ה כמאן) כתב שאין פודין קדשים שמתו משום שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ומבוי' דבלא"ה היה אפשר לפדות, משום שהמיתה עצמה חשיבא מום, אבל התוס' בב"ק (עו. ד"ה שחיטה) חידשו בסוף דבריהם דאי אפשר לפדות ע"י מום שלאחר שחיטה, ובגליון הש"ס שם ציין לדברי רש"י כאן שחולק ע"ז.

שחיטת דרום לרבה – כמאן דחנקינהו

א] הגרי"ז (ח"י זבחים סח: ד"ה שם בתוס' ד"ה אמר רב) הסתפק בזה"ל יש לעיין בהא דחנקינן דמי אם הביאור דלא חשיב שחיטת קדשים כלל, והוי ממש כקדשים שמתו, או די"ל דחשיב שחיטה לענין שקדוש להיפסל, ורק שאינה מקדשת להקרב, דומיא דמצינו בכלי שרת במנחות, ולפי"ז יהא טעון גם שריפה, דכיון דקדוש מיהא להפסל צריך שריפה, ולענין דאם עלו לא ירדו לא סגי בקדושה להפסל, ובעינן קדושה להקרב עכ"ל.

והראשונים נחלקו בחקירה זו. הפירוש קדמון כתב ששחיטת דרום טעון שריפה אפילו אליבא דרבה שהוא כמאן דחנקינן. אבל הגרי"ז הוכיח ממש"כ רש"י לעיל (ב). שאפשר לפדות קרבן שנשחט בדרום [אם שחיטת דרום חשיב כמאן דחנקינן]. ומבואר מדברי רש"י ששחיטת דרום חשיב מום, אבל אין בו פדיון כיון שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. והרי אם חשיב שחיטת קדשים, ומועלת השחיטה לקדשו כפסב"ק, בודאי לא הוי מום.

ב] לא נתבאר בגמ' מאי טעמא שחיטת דרום משאר פסולים דסובר ר"ש שאם עלה לא ירד. וכתבו התוס' (ב: ד"ה ורבה) משום דהוי כעין שחיטת חוץ. ומבוי' מזה דשחיטת צפון הוא מדין קביעות מקום של השחיטה ולהכי זה שנשחט במקום אחר הוי כשחוטין חוץ. וכ"מ ברש"י בזבחים (נה: ד"ה וחד להכשיר) וז"ל מאי קדושתיה דצפון מדרום, אלא דקביעות מקום בעלמא הוא. וכן מצינו בזבחים (קז: דילפינן מקרא דשוחט קק"ד בדרום אינו חייב כרת משום שחו"ח, והיינו דסד"א דחשיב כשחיטת חוץ ממש.

ג] מבואר בגמ' דאליבא דרבה, אין בו מעילה מדאורי'. ויש לפרש בשני אופנים, י"ל דכל היכא דדין הקרבן הוא אם עלו ירדו, ממילא אין בו מעילה דבר תורה. אבל כבר הוכחנו מן התוס' לעיל שאפילו אם דין הקרבן אם עלו ירדו, יתכן שיש בו מעילה ד"ת, וא"כ צ"ב למה פשיטא לגמ' שאין בו מעילה אליבא דרבה.

ונראה פשוט, דהכא שאני, דרבה סובר שאם עלה ירד אפילו אליבא דר"ש דהוי כמאן דחנקינן, וכמו שלא היה פסב"ק, ואין זה דומה לדברי התוס' לעיל בשיטת ר' יהודה. דהתם מייירי בגי' מיעוטים של ר' יהודה, ולולי קרא, היה דינם אם עלה לא ירד.

והתוס' בשמעתין (בד"ה אלא) הוסיפו על דברי הגמ' דכיון שהוא כמאן דחנקינן, לכן יצא מידי מעילה. וצ"ב מה באו להוסיף על דברי הגמ'. ונראה דכוונתם הוא כנ"ל, שבאו לאפוקי הפירוש בדברי הגמ' דהא דאין בו מעילה הוא תולדה מהא דאם עלה ירד, אלא כוונת הגמ' הוא במסוים בשחיטת דרום אליבא דרבה. דכיון שהוא כמאן דחנקינן, וירד אפילו לר"ש, אז יצא מקדושתו לגמרי.

שחיטת דרום – דעת רב יוסף

רב יוסף סובר ששחיטת דרום לא תרד אליבא דר"ש, ולכאוי משום דדומה לשאר פסולים. אמנם, מודה ר' יוסף דאליבא דר' יהודה דתרד, והק' התוס' (ד"ה אליבא) הלא אין מיעוט ע"ז, ותירצו שהוא כ"ש משחיטת לילה. ובתוס' (זבחים סח:) כתבו בזה"ל דדרום דמי לנשחט בחוץ דתרווייהו פסולי מקום ומה"ט היה רוצה לומר רבה לר"ש דתרד עכ"ל. ועי' תוס' זבחים (פד: ד"ה פרט) דתירצו דר"י יליף לה מדכתיב כל דבר רע, ואמר ר' יהודה (זבחים לו:) לרבות חטאת שנשחטה בדרום. ועוד תירצו ששחיטת דרום הוא כעין שחיטת חוץ.

אוחזים

ומוכרח מזה דרב יוסף מודה לרבה דשחיטת דרום הוא שחיטה חוץ למקומו, והוא מעין שחיטת חוץ – בין אליבא דר"י ובין אליבא דר"ש, אבל נחלקו רבה ורב יוסף אם שחיטה מעין חוץ הוא כמאן דחקיניהו.

ויל"ע לפי רב יוסף אליבא דר' יהודה דתרד אם יש בו מעילה דבר תורה, שהרי ירד, או דדומה לשאר מיעוטים של ר' יהודה, דסברי התוס' דאכתי יש בהם מעילה דבר תורה.

דעת הרמב"ם בקדשים פסולים

לפי רבה, המעילה של המשנה היא מדרבנן, אבל לרב יוסף מתפרש כפשוטו שהמעילה הוא מדאורי. ותמהו המפרשים על הרמב"ם, דפסק כרב יוסף (פ"ג פסה"מ ה"ז) דאם עלה לא ירד, ואפ"ה פסק (פ"ג מעילה ה"א) שבכל הפסולין [ולא רק בשחיטת דרום] דמועלין מדרבנן. ותירץ הלח"מ (פסה"מ שם) שהמתרץ גילה פשט במשנה, שהמעילה של כל המשנה הוא רק מדרבנן, ועי"ש שהביא סמך לזה מהמשך דברי הגמ'.
ובעיקר שיטת הרמב"ם דכל הפסולין מעילתם מדרבנן [דמדאורי הוי כקדשים שמתו], הק' האחרונים ממתני' דכריתות (יג:) שיש מעילה מדאורי בנותר, אף שהוא פסול. ובתקנת עזרא (פ"ג ה"א ד"ה עוד דע), ובמשנת ר' אהרן (זבחים ס"י יד סק"ח) ובאבי עזרי (פ"ג מעילה ה"א, פ"ה הי"ד) תירצו דהתם שאני שנפסל לאחר זריקה. אבל בחי' הגרי"ז (זבחים סז:) תירץ בשם הגר"ח דהא דמעילה הוא רק מדרבנן הוא רק בבשר, אבל באימורים שיש בהם דין הקטרה של אם עלה לא ירד, יש בהם מעילה ד"ת.

תשלומי חומש של מעילה

ברש"י (ד"ה מעילה דרבנן) מבוי' דהא דאינו משלם חומש הוא משום שחומש הוא בא רק בשביל הקרבן, ובמקום שאין קרבן, אין חומש. אמנם, בתוס' פירשו באופ"א, שהרי כתבו (בד"ה ומאי) דהגמ' נקטה דאין חייב חומש, וכ"ש שאינו חייב אשם, ומשמע דיתכן חיוב חומש בלי אשם, אבל אם רבנן לא חייבו החומש, כ"ש שפטור מאשם.

ונראה דאזלי לשיטתייהו, שהתוס' (כתובות ל: ד"ה זר) דקרבן וחומש של מעילה הוא משום ממון שגזל את ההקדש, ומבוי' שגם החומש מישך שייך לתשלומי הקרבן.

ורש"י בפסחים (כט: ד"ה ויש אומרים) כתב דקלב"מ פוטר רק את הקרבן של מעילה, והא דפטור מחומש הוא משום דהיכא שאין קרבן, אין חומש ואין אשם, והיינו דקלב"מ אינו פוטר החומש באופן ישיר, דתשלום החומש הוא חיוב נפרד, וכמש"כ רש"י כאן שהוא משום לתא דאשם.

אבל בתוס' בפסחים שם (ד"ה רבי) נתקשו אמאי קלב"מ פוטר מקרבן, ותירצו בזה"ל כיון דפטר מקרבן ומחומש, פטר נמי מקרבן, שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרבן וחומש עכ"ל. ומדויק היטב בלשונם דקלב"מ פוטר גם החומש באופן ישיר, אבל לא הקרבן, והיינו כנ"ל דקרבן הוא תוספת על הקרבן.

ונפ"מ במש"כ המנח"ח (מצוה קז, סק"כ) שאם מת המועל קודם שהביא קרבנו, והשאר אחריות נכסים, היורשים חייבים להחזיר קרבן וחומש. אבל למשנ"ת בדעת רש"י, אה"נ יהו חייבים בחיוב קרבן, אבל פטורים מחיוב חומש, כיון שהוא בא רק לכפר, ולא שייך כפרה אחר מיתה. ועי' שם (סקכ"ח) דכתב במופלא סמוך לאיש שהקדיש, שאין בו חיוב קרבן מעילה, שיש להסתפק האם חייב בחומש, ולמשנ"ת זה תלוי במח' רש"י ותוס'.